

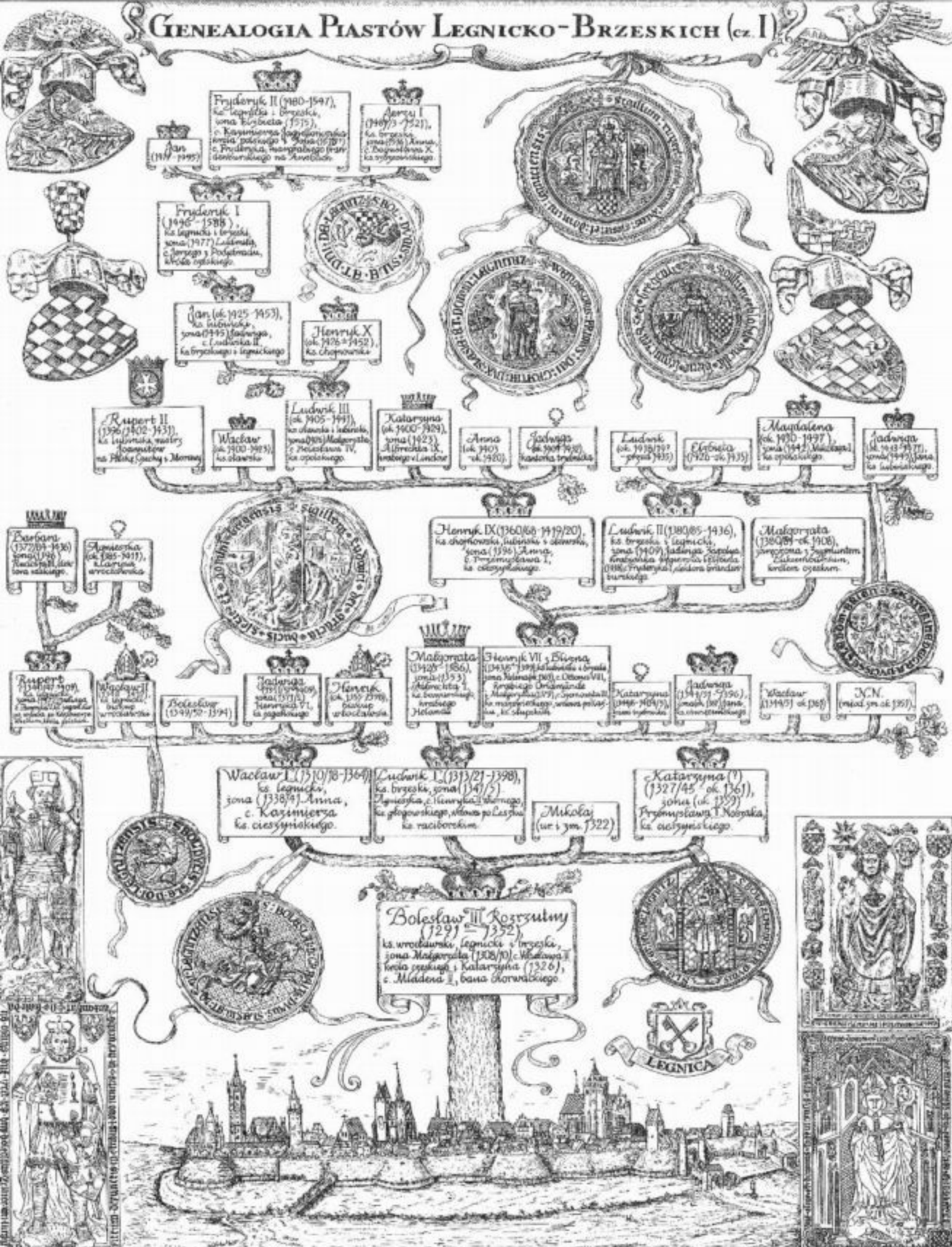
WSPÓLNE MENNICTWO TRZECZ BRACI 1651-1662

DAS GEMEINSAME MÜNZWESEN DER DREI BRÜDER 1651-1662

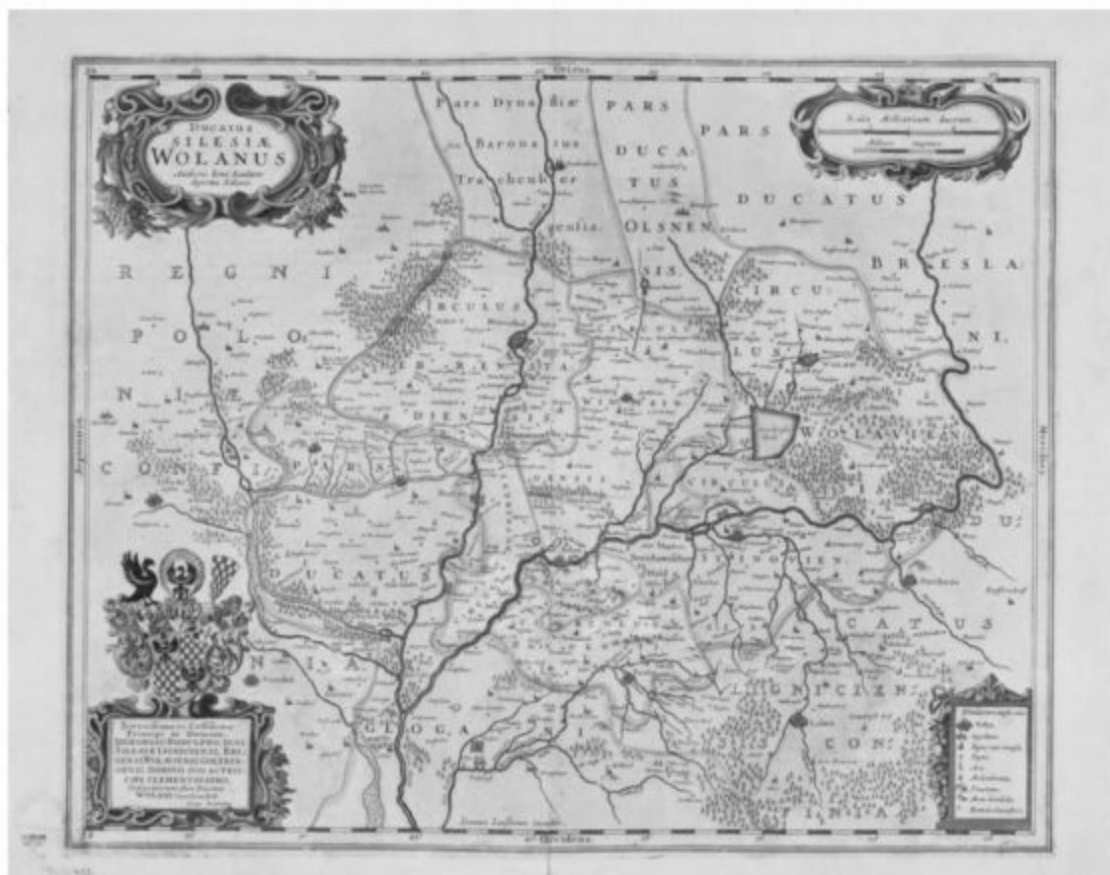
Marcin Grandowski

GENEALOGIA PIASTÓW LEGNICKO-BRZESKICH (cz. I)

Innerhalb von nur drei Generationen zerfiel die von Heinrich I. und Heinrich dem Frommen bewahrte Einheit der schlesischen Gebiete. In der ersten Hälfte des 14. Jhs. formte sich die Grenze des Herzogtums Liegnitz, die im Grunde bis ins 18. Jh. bestehen blieb, und nur zeitweise Teilungen, Ausdehnungen und Verkleinerungen erfuhr. Von 1359 an waren Liegnitz und Brieg erneut eigenständige politische Organismen. 1416 bildete sich erstmals das Herzogtum Wohlau heraus, als die Söhne von Konrad III. dem Älteren das Herzogtum Oels aufteilten³. 1419 wurden die Herzogtümer Brieg und Liegnitz erneut vereint. Die Teilung und Vereinigung dieser zwei Gebiete wiederholte sich im darauf folgenden Jahrzehnt noch einige Male. 1523 wurde das Herzogtum Wohlau durch einen Kauf mit dem Herzogtum Liegnitz-Brieg vereint. Da Friedrich IV. von Liegnitz (1552-1596) ohne Nachkommen verstarb, erbte 1596 der Brieger Herzog Joachim Friedrich (1550-1602) das Herzogtum Liegnitz und vereinte die beiden Herzogtümer wieder. Seine Söhne Johann Christian und Georg Rudolf teilten das Vaterland erneut, wobei der ältere, Johann Christian, Brieg und Ohlau übernahm und der jüngere Herrscher von Liegnitz, Goldberg und Wohlau wurde.

Mapa księstwa wołowskiego z okresu panowania Jerzego Rudolfa / Landkarte Herzogtum Wohlau aus der Zeit von Georg Rudolf
wł. Muzeum Miedzi w Legnicy / Kupfermuseum Liegnitz (ML/II/412)

³ M.J. Ptak, Czy istniało Księstwo Legnicko-Brzeskie? Ustrój polityczny i prawny władztwa Piastów legnicko-brzesko-wołowskich w XVI i XVII wieku, [in:] Dziedzictwo reformacji w księstwie legnicko-brzeskim, Legnica 2007, S. 15.

1 KRAJCAR

1 KREUZER

Trzy półpostaci książąt w zbrojach (P-...) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-...), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-...) na górze:

Geharnischte Hüftbilder der drei Herzöge (P-...) von vorn, unter der Exergue ein Ornament (O-...), Umschrift oben durch Reichsapfel (J-...) geteilt:

Trzy półpostaci książąt w ozdobnych szatach (P-...) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-...), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-...) na górze:

Hüftbilder der drei Herzöge in Schmuckgewändern (P-...) von vorn, unter der Exergue ein Ornament (O-...), Umschrift oben durch Reichsapfel (J-...) geteilt:

Dwie półpostaci książąt i półpostać orła! w zbrojach (P-...) (z błędnie nabitą głową orła w miejscu jednego z książąt!!!), pod egzergą ornament (O-...), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-...) na górze:

Geharnischte Hüftbilder mit zwei Herzogs- und einem Adlerkopf (P-...) an Stelle des dritten Herzogkopfes!!!), unter der Exergue Ornament (O-...), Legende oben durch Reichsapfel (J-...) geteilt:

Orzeł (H-...), na jego piersi przepaska z zaćwieczonym krzyżem, w legendzie otokowej przedzielonej rozetą (R-...) na górze i znakiem wartości I (Krajcar), rozdzielającym obwódkę, na dole:

Adler (H-...), an seiner Brust Binde mit Tatzenkreuz, Legende geteilt: oben durch Rosette (R-...) unten durch Wertangabe I (Kreuzer):

R⁷ – dla rocznika - für Jahrgang

R⁷ – dla monety - für Münzen

51.K.01.01

1 Krajcar 1651

Aw. Trzy półpostaci książąt w ozdobnych szatach (P-1/51) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/51), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/51) na górze:

☩D·G·GEORG·LUD·ET·CHRI·FRAT·

Rs. Orzeł (H-1/51), na jego piersi przepaska z zaćwieczonym krzyżem, w legendzie otokowej przedzielonej rozetą (R-1/51) na górze i znakiem wartości I (W-1/51) na dole:

*DUCES·SILIG(I)ET·BREG·1651

Deutsche Bundesbank, Frankfurt am Main, Deutschland - inv. N°. 0146-73

R⁵ - dla rocznika

R⁶ - dla monety

51.K.01.02

1 Krajcar 1651

Aw. Trzy półpostaci książąt w ozdobnych szatach (P-1/51) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/51), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/51) na górze:

☩D·G·GEORG·LUD·ET·CHRI·FRAT·

Rs. Orzeł (H-1/51), na jego piersi przepaska z zaćwieczonym krzyżem, w legendzie otokowej przedzielonej rozetą (R-1/51) na górze i znakiem wartości I (W-1/51) na dole:

*DUCES·SILIG(I)ET·BREG·1651

Privatsammlung / Zbiór prywatny SK

R⁷

51.K.02.01

1 Krajcar 1651

Aw. Trzy półpostaci książąt w ozdobnych szatach (P-1/51) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/51), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/51) na górze:

☩D·G·GEORG·LUD·ET·CHRI·FRAT·

Rs. Orzeł (H-2/51), na jego piersi przepaska z zaćwieczonym krzyżem, w legendzie otokowej przedzielonej rozetą (R-2/51) na górze i znakiem wartości I (W-2/51) na dole:

*DUCES·SILIG(I)ET·BREG·1651

Privatsammlung / Zbiór prywatny Krzysztofa Rodackiego z Łazisk Górnych, Polska - S1122

R⁶

51.K.03.01

1 Krajcar 1651

Aw. Trzy półpostaci książąt w ozdobnych szatach (P-1/51) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/51), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/51) na górze:

☩D·G·GEORG·LUD·ET·CHRI·FRAT·

Rs. Orzeł (H-3/51), na jego piersi przepaska z zaćwieczonym krzyżem, w legendzie otokowej przedzielonej rozetą (R-3/51) na górze i znakiem wartości I (W-3/51) na dole:

*DUCES·SILIG(I)ET·BREG·1651

Privatsammlung / Zbiór prywatny Krzysztofa Rodackiego z Łazisk Górnych, Polska - S1122

R⁶

P-36/56

P-37/56

P-38/56

P-39/56

P-40/56

P-41/56

55.D.02.01

1 Dukat 1655

Aw. Trzy półpostaci książąt w zbrojach (P-1/55) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/55), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/55) na górze:

✠D·G·GEORG·LVDOV·&CHRIST·FR·

Rs. Tarcza herbowa typu turniejowego (T-1/55) - skwadrowana w krzyż - w polu I orzeł w lewo, w polach II i III szachownica, w polu IV orzeł, ozdobiona trzema hełmami typu pretowego z klejnotami i labrami, w otoku dalszy ciąg legendy przedzielony rozetą (R-1/55) na górze:

✠DUC·SIL·LIGN·BREG·ET WOLAV·1655

Nationalmuseet København, Danmark CC-BY-SA
Inv. N° - BP 160.52

R*

56.D.01.01

1 Dukat 1656

Aw. Trzy półpostaci książąt w zbrojach (P-1/53) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/53), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/53) na górze:

✠D·G·GEORGIVS·LVDOVI·&CHRISTI·FRATR·

Rs. Tarcza herbowa typu turniejowego (T-1/56) - skwadrowana w krzyż - w polach I i IV orzeł w lewo, w polach II i III szachownica, ozdobiona trzema hełmami typu pretowego z klejnotami i labrami, w otoku dalszy ciąg legendy przedzielony rozetą (R-1/56) na górze i znakiem mincownika Christiana Pfahlera (M-1/56), rozdzielającym obwódkę, na dole:

✠DUCES·SILESI·LIGN·BREGENE·&WOL·1656

Slovenské národné múzeum v Bratislave, Slovensko - 1529 - Košický zlatý poklad
Fotom / Fotografie: Marek Budaj

R5 - dla rocznika

R6+ - dla monety

56.D.02.01.A

1 Dukat 1656

Aw. Trzy półpostaci książąt w zbrojach (P-1/56) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/56), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/56) na górze:

✠D·G·GEORGI·LUDOVIC·&CHRISTIA·FRATR·

Rs. Tarcza herbowa typu turniejowego (T-2/56) - skwadrowana w krzyż - w polach I i IV orzeł, w polach II i III szachownica, ozdobiona trzema hełmami typu pretowego z klejnotami i labrami, w otoku dalszy ciąg legendy przedzielony rozetą (R-2/56) na górze i znakiem mincownika Christiana Pfahlera (M-2/56), rozdzielającym obwódkę, na dole:

✠DUCES·SILESI·LIGN·BREGEN·&WOL·1656

Deutsche Bundesbank Frankfurt am Main, Deutschland - inv. Nr. 15814

R8+

56.D.02.01.B

1 Dukat 1656

Aw. Trzy półpostaci książąt w zbrojach (P-1/56) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/56), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/56) na górze:

✠D·G·GEORGI·LUDOVIC·&CHRISTIA·FRATR·

Rs. Tarcza herbowa typu turniejowego (T-2/56) - skwadrowana w krzyż - w polach I i IV orzeł, w polach II i III szachownica, ozdobiona trzema hełmami typu pretowego z klejnotami i labrami, w otoku dalszy ciąg legendy przedzielony rozetą (R-3/56) na górze i znakiem mincownika Christiana Pfahlera (M-2/56), rozdzielającym obwódkę, na dole:

✠DUCES·SILESI·LIGN·BREGEN·&WOL·1656

Rijksmuseum Amsterdam, Nederland - KOG-MP-1-0276
(eigenaar - Koninklijk Oudheidkundig Genootschap)

R6+

Aw. Trzy półpostaci książąt w zbrojach (P-1/56) zwrócone na wprost, pod egzergą ornament (O-1/56), w legendzie otokowej przedzielonej jabłkiem panowania (J-1/56) na górze:

☩D·G·GEORGIUS·LUDOVICUS·ET·CHRISTIANUS·FRAT·

Rs. Tarcza herbowa typu włoskiego (T-1/59) - skwadrowana w krzyż - w polach I i IV orzeł, w polach II i III szachownica, ozdobiona trzema hełmami typu pretowego z klejnotami i labrami, po bokach inicjały wardejna Eliasa Weissa (E-W), w otoku dalszy ciąg legendy przedzielony rozetą (R-1/59) na górze i znakiem mincmistrza Christiana Pfahlera (M-1/59) rozdziałającym obwódkę na dole:

*DUCES·SILES·L·LIGN·BREG·ET·WOLAV·1659

Magyar Nemzeti Múzeum Budapest, Magyarország - 54_17_1
Fotos / Fotók: Csaba Gedai

SPIS TREŚCI

Podziękowania dla Przyjaciół.....	7
Podziękowania dla Instytucji, które udostępniły zbiory	9
Podziękowania dla Domów Aukcyjnych i Kolekcjonerów	14
Przedmowa.....	17
Jerzy III, Ludwik IV i Chrystian – książęta legnicko-brzesko-wołowscy	38
Wprowadzenie do katalogu.....	83
Objaśnienia.....	98
Katalog.....	128
1 Firtel.....	129
½ Scheffel.....	136
1 Scheffel.....	142
1 Krajcar.....	148
3 Krajcary.....	234
¼ Talara.....	555
½ Talara.....	566
1 Talar.....	579
2 Talary.....	605
½ Dukata.....	614
1 Dukat.....	625
2 Dukaty.....	653
3 Dukaty.....	666
4 Dukaty.....	676
5 Dukatów.....	686
8 Dukatów.....	695
12 Dukatów.....	702
Spis pozostałych monet w Muzeach.....	709
Podsumowanie ilości.....	718
Ciekawostki.....	721
Bibliografia.....	741
Zapowiedź - kontynuacja.....	744

INHALT

Dank an die Freunde.....	7
Dank der Institution, die mir zur Verfügung gestellt ihre Sammlungen.....	9
Dank für Auktionshäuser und Sammler.....	14
Einleitung.....	17
Georg III., Ludwig IV. und Christian – Herzöge von Liegnitz-Brieg-Wohlau.....	38
Einführung in den Katalog.....	83
Erläuterungen	98
Katalog.....	128
1 Firtel.....	129
½ Scheffel.....	136
1 Scheffel.....	142
1 Kreuzer.....	148
3 Kreuzer.....	234
¼ Taler.....	555
½ Taler.....	566
1 Taler.....	579
2 Taler.....	605
½ Dukat.....	614
1 Dukat.....	625
2 Dukaten.....	653
3 Dukaten.....	666
4 Dukaten.....	676
5 Dukaten.....	686
8 Dukaten.....	695
12 Dukaten.....	702
Münzen in Museumsbeständen die im Katalog nicht erwähnt sind.....	709
Anteil %.....	718
Interessantes.....	721
Bibliografie.....	741
Ankündigung von Folgepublikationen	744

Katalog poświęcony jest wspólnemu mennictwu Trzech Braci - książętom legnicko-brzesko-wołowskim - Jerzemu III, Ludwikowi IV i Chrystianowi. W opracowaniu ujęto ponad 1000 opisów monet bitych w latach 1651-1662, przedstawiając ich wizerunki, proveniencję oraz stopnie rzadkości - zarówno dla roczników, jak też i dla poszczególnych typów i odmian. Praca nad niniejszą publikacją trwała ponad dziesięć lat, w ciągu których przeprowadzono szeroką kwerendę w licznych krajowych i zagranicznych zbiorach muzealnych, uniwersyteckich oraz prywatnych kolekcjach.

Dieser Katalog ist dem gemeinsamen Münzwesen der Drei Brüder der Fürstentümer Liegnitz, Brieg und Wohlau – Georg III., Ludwig IV. und Christian – gewidmet. Er beinhaltet über 1000 Beschreibungen von Münzen, welche in den Jahren 1651 bis 1662 geprägt wurden, jeweils mit Abbildungen sowie Angaben zur Herkunft und zum Seltenheitsgrad – sowohl für die jeweiligen Jahrgänge als auch für die einzelnen Typen und Varianten. Die Arbeit an dieser Publikation hat über zehn Jahre gedauert, in denen eine umfangreiche Recherche in zahlreichen polnischen und ausländischen Museen und privaten Sammlungen erfolgt ist.

Marcin Graudowski

